

1 intarpas. Emigracija iš Lietuvos: kryptys ir tendencijos

Viena iš didžiausių pastarojo laikotarpio problemų Lietuvoje yra emigracija. Trumpuoju laikotarpiu darbo jėgos emigracija mažina nedarbą. Tačiau ilguoju laikotarpiu dėl visuomenės senėjimo darbo jėgos emigracija gali turėti neigiamą įtaką šalies viešiesiems finansams ir socialinei raidai bei tvariam BVP augimui.

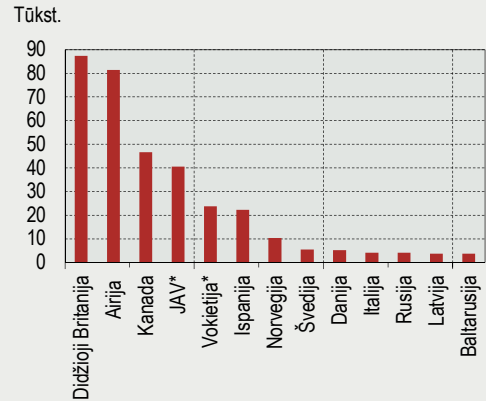
Pagal standartinį apibrėžimą emigrantais iš Lietuvos laikomi asmenys, išvykstantys į užsienio valstybę siekdami gyventi joje vienus metus ir ilgiau. 2011 m. pabaigoje Lietuvos statistikos departamentas skelbė, kad nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. iš šalies išvyko 536 tūkst. gyventojų¹. 1990–1993 m. didžiausi emigracijos srautai buvo į Rusiją, Ukrainą, Baltarusiją ir kitas Sovietų Sąjungos respublikas. Nuo 1994 m. šie srautai pakrypo į Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos valstybes, o Lietuvai 2004 m. įstojus į ES, pagrindinė emigracijos kryptimi tapo ES valstybės narės. Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos skelbia mažesni išvykusiųjų skaičių – 2011 m. pradžioje 352 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių gyveno užsienio valstybėse. Trys ketvirtadaliai išvykusiųjų gyveno Europos, vienas ketvirtadalis – Šiaurės Amerikos valstybėse. Daugiausia lietuviai vyko į Vakarų Europos valstybes, ypač Jungtinę Karalystę (25 %), Airiją (23 %), Vokietiją (7 %), Ispaniją (6 %) ir Norvegiją (3 % visų išvykusiųjų iš Lietuvos). Pagrindinės tikslo šalys Šiaurės Amerikoje buvo Kanada ir JAV (į jas išvyko atitinkamai 13 ir 11 % visų emigravusiųjų).

Dauguma emigravusiųjų buvo darbingo amžiaus ir išvykstantys dirbti. Taigi emigracijos iš Lietuvos svarbiausios priežastys yra ekonominės – išvykstanta į užimtumu ir darbo užmokesčiu patrauklesnes valstybes. Prasadėjus pastarajam ekonominiam nuosmukiui, sprendimui emigruoti įtakos galėjo turėti ir nepalankios Lietuvos ekonominės raidos perspektyvos, prastos atlyginimo kilimo galimybės, didėjantis nedarbo lygis. Be ekonominių paskatų emigruoti, svarbūs yra ir instituciniai veiksniai, kultūrinis suderinamumas ir palanki geografinė padėtis. Tarp svarbiausių institucinių veiksnių, leidžiančių lietuviams emigruoti iš Lietuvos, reikia paminėti darbo jėgos laisvo judėjimo teisę ES valstybėse narėse. Po Lietuvos įstojimo į ES 2004 m. laikinų darbo rinkos apsaugos priemonių, varžančių šią laisvę, netaikė trys ES senbuvės – Jungtinė Karalystė, Airija ir Švedija. Kitos ES senbuvės baiminosi, kad pigios darbo jėgos antplūdis iš Vidurio ir Rytų Europos prastins galimybes įsidarbinti vietos gyventojams. Taigi, siekdamas apsaugoti savo darbo rinkas, šios valstybės nustatė naujoms ES šalims, įstojusioms 2004 m., laikinus apribojimus. Jų 2006–2007 m. atsisakyta Suomijoje, Portugalijoje, Italijoje, Ispanijoje, Graikijoje, Nyderlanduose ir Liuksemburge, 2008–2009 m. – Prancūzijoje, Belgijoje ir Danijoje, o ilgiausią pereinamąjį laikotarpį, iki 2011 m. gegužės mėn., naujoms ES narėms taikė Vokietija ir Austrija.

Šie ekonominiai ir instituciniai veiksniai lėmė, kad daugiausia Lietuvos piliečių gyvena ir dirba Jungtinėje Karalystėje ir Airijoje. Lietuvos statistikos departamento 2011 m. pabaigoje skelbti deklaruotos emigracijos duomenys rodo, kad nuo 2004 m. į Jungtinę Karalystę išvyko 92,1 tūkst., o į Airiją – 29,4 tūkst. lietuvių. Tarp vėliau savo darbo rinkas atvėrusių ES valstybių narių daugiausia buvo vykstanta į Vokietiją ir Ispaniją. Į pastarąsias valstybes 2004–2011 m. emigravo atitinkamai 15,8 tūkst. ir 10,9 tūkst. Lietuvos piliečių. Iš kitų Vakarų Europos valstybių didžiausias lietuvių emigrantų srautas buvo į Norvegiją – 2004–2011 m. iš Lietuvos į šią šalį išvyko 10,5 tūkst. asmenų. Išvykusieji į šias penkias šalis 2004–2011 m. sudarė daugiau nei du trečdalius visų emigraciją deklaravusių asmenų. Iš viso 2004–2011 m. į užsienio valstybes išvyko 233,2 tūkst. Lietuvos piliečių, daugiausia – 2009–2011 m. Dalis 2010–2011 m. deklaravusių išvykimą asmenų buvo emigravę iš Lietuvos ankstesniais metais, bet išvykimą deklaravo paskelbus informaciją, kad išvykimo nedeklaravę asmenys privalės savarankiškai susimokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas.

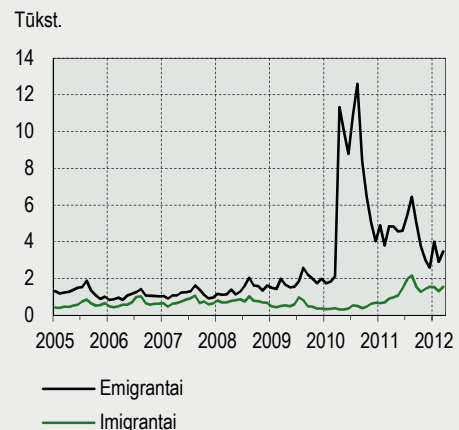
Imigracijos į tikslo šalis duomenys² rodo, kad atvykusių lietuvių srautai paprastai didėjo lėčiau augant Lietuvos BVP ir didėjant nedarbui. 2009–2010 m. ekonominė padėtis Lietuvoje buvo santykinai sudėtingesnė nei daugelyje kitų ES valstybių narių – ekonominis nuosmukis, išaugęs nedarbas, sumažintos socialinės išmokos labai paskatino emigraciją iš šalies. Atsigaunantis Lietuvos ūkis ir mažėjantis nedarbas 2011 m. šiek tiek sumažino išvykstančiųjų skaičių, tačiau 2009–2011 m. emigracija buvo didžiausia nuo imigracijos į tikslo šalis duomenų eilutės pradžios (2006 m.).

A pav. Lietuvos Respublikos piliečių, gyvenančių užsienio valstybėse, skaičius 2011 m. pradžioje

Šaltinis: Migracijos departamentas.
* 2008 m.

B pav. Deklaruota emigracija iš Lietuvos ir imigracija į Lietuvą

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas.

Jungtinė Karalystė yra patraukliausia išvykstantiems iš Lietuvos. Per 2009 m. Jungtinėje Karalystėje buvo įregistruota 21,7 tūkst., o per 2010 m. – 37,7 tūkst. valstybinio socialinio draudimo numerių, išduotų Lietuvos piliečiams. Taigi 2010 m. atvykusiųjų iš Lietuvos skaičius buvo itin didelis, palyginti su 2006–2008 m. vidurkiu (po 20,9 tūkst. per metus). Jungtinės Karalystės imigracijos statistika rodo, kad 2011 m. sausio–rugsėjo mėn. įregistruota 29,1 tūkst. naujų valstybinio socialinio draudimo numerių, šiek tiek daugiau nei 2010 m. tuo pačiu metu (27,7 tūkst.).

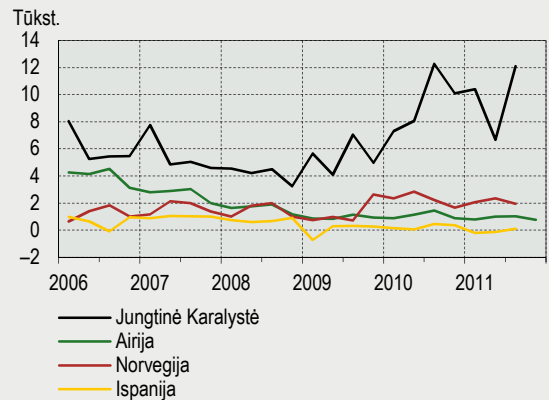
Krizės laikotarpiu ekonominė padėtis Airijoje, kaip ir Lietuvoje, buvo santykinai prastesnė nei kitose ES valstybėse narėse. 2009 m. Airijoje BVP krito, o nedarbas labai didėjo. Tai lėmė, kad 2009 m. lietuviams naujų valstybinio socialinio draudimo numerių išduota gerokai mažiau nei vidutiniškai 2006–2008 m. Kadangi 2010 m. Airijos ekonomikos atsigavimas buvo vangus, o nedarbo lygis buvo didesnis nei vidutiniškai ES, imigrantų iš Lietuvos srautas didėjo nedaug. Naujų socialinio draudimo numerių, išduotų lietuviams Airijoje, 2011 m. vėl mažėjo – jų buvo išduota penktadaliu mažiau nei 2010 m. Panašios tendencijos nuo 2009 m. įsivyravo anksčiau lietuvių emigrantams patraukioje Ispanijos darbo rinkoje. Ispanijos imigracijos statistika rodo, kad 2009 m. į Ispaniją atvyko vos 0,2 tūkst. Lietuvos piliečių daugiau nei iš jos išvyko. 2010 m. jų buvo daugiau, tačiau šis rodiklis vis tiek buvo kur kas mažesnis nei vidutiniškai 2006–2008 m. Prastėjant Ispanijos ekonominės raidos perspektyvoms ir toliau didėjant nedarbui, 2011 m. sausio–rugsėjo mėn. duomenys rodo, kad iš šalies išvyksta daugiau lietuvių nei atvyksta. Taigi emigruojantys iš Lietuvos vis mažiau domisi Airijos ir Ispanijos darbo rinkomis.

Pablogėjusi ekonominė situacija Airijos ir Ispanijos darbo rinkose paskatino Lietuvos piliečių emigraciją į stipresnės ekonominės plėtros šalis, pavyzdžiui, Norvegiją. Išduotų naujų darbo leidimų Lietuvos piliečiams skaičius Norvegijoje labai padidėjo jau 2009 m. pabaigoje, 2010 m. jų buvo išduota 9,1 tūkst., o 2006–2009 m. – vidutiniškai po 5,6 tūkst. Tiesa, Lietuvos piliečių, išvykstančių į Norvegiją 2011 m. buvo mažiau – 2011 m. sausio–rugsėjo mėn. jų išvyko 6,3 tūkst. (2010 m. atitinkamu laikotarpiu – 7,4 tūkst.).

Į 2011 m. gegužės mėn. atsivėrusias Vokietijos ir Austrijos darbo rinkas naujų emigrantų iš Lietuvos atplūdžio nepastebėta. Nors Vokietijos migracijos tarnyba nurodo, kad imigrantų iš naujųjų ES valstybių narių srautas padvigubėjo, tačiau tam didesnę įtaką turėjo Lenkijos, Rumunijos, Bulgarijos ir Vengrijos, o ne Lietuvos piliečių imigracija. Iš mėnesinių 2011 m. imigracijos duomenų vis dėlto matyti, kad atvažiavusiųjų iš Lietuvos skaičius gegužės mėn. šiek tiek padidėjo (atvyko 432, o balandžio mėn. – 254 asmenys), tačiau vėlesniais mėnesiais šis skaičius sumažėjo.

Trumpai apžvelgiant imigracijos į Lietuvą statistiką, įdomu stebėti grįžtamosios migracijos srautus. Nuo 2005 m. augant Lietuvos ekonomikai ir mažėjant nedarbui, didėjo bendrosios imigracijos, o kartu ir grįžtamosios migracijos srautai: 2005 m. sugrįžusių lietuvių buvo 4,7 tūkst., 2008 m. – jau 6,4 tūkst. 2009 ir 2010 m. šis skaičius sumažėjo iki atitinkamai 4,8 ir 4,1 tūkst. asmenų. 2011 m. būdingas didelis deklaruotos imigracijos padidėjimas – grįžtamąją migraciją į šalį deklaravo 14,0 tūkst. asmenų. Taigi, 2004–2010 m. vidutiniškai septyni iš dešimties visų imigravusiųjų buvo sugrįžtantys Lietuvos piliečiai, o 2011 m. šis rodiklis padidėjo iki devynių iš dešimties. Vis dėlto deklaruotos migracijos saldo visus metus po Lietuvos įstojimo į ES buvo neigiamas, o, palyginti su kitomis šalimis, emigrantų ir gyventojų skaičiaus santykis Lietuvoje yra vienas iš didžiausių ES.

C pav. Imigrantai iš Lietuvos į Jungtinę Karalystę, Airiją, Norvegiją ir Ispaniją

Šaltiniai: Jungtinės Karalystės darbo ir pensijų departamentas, Airijos socialinės apsaugos departamentas, Norvegijos imigracijos direktoratas ir Ispanijos darbo ir imigracijos ministerija.

¹ 1990–2005 m. išvyko 334 tūkst., 2006–2010 m. – 148 tūkst., o 2011 m. – 54 tūkst. asmenų.

² Jungtinės Karalystės ir Airijos duomenys yra Lietuvos piliečiams išduotų naujų valstybinio socialinio draudimo numerių skaičius. Užsiregistravus įgyjama teisė dalyvauti šalies socialinio draudimo sistemoje ir atsiranda prievolė mokėti mokesčius iš su darbo santykiais susijusių pajamų, gautų šiose šalyse. Naudojami Norvegijos duomenys yra išduotų naujų darbo leidimų skaičius Lietuvos piliečiams, o Ispanijos – atvykusių į šalį ir išvykusių iš šalies Lietuvos piliečių balansas. Vokietijos duomenys yra atvykusių į šalį Lietuvos piliečių skaičius.